

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОВОЇ ТА ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІК

В статті отримано подальшого розвитку питання порівняння економіки знань з індустріальною економікою. Виведено ряд нових ключових відмінностей обох систем як то ставлення до кон'юнктурних змін, співвідношення товарів і послуг в структурі виробництва, приділено особливу увагу сектору R&D як домінуючому напрямку інвестицій.

Постановка проблеми. Індустріальна економіка тривалий час диктувала свої правила на світовій арені. Вона вимагала певних методів виробництва, формувала свої закони конкуренції, джерела створення доданої вартості, тощо. Нова економіка досить різке змінила економічну кон'юнктуру в світі. Це стосується багатьох сфер господарської діяльності: підходів до ведення бізнесу, кваліфікації та перекваліфікації персоналу, напрямків інвестування, тощо.

Сучасному підприємству, щоб вижити в теперішньому бізнес-середовищі слід керуватися дещо іншими мотивами, підходами, а головне – шляхами формування конкурентних переваг. Зараз уже недостатньо знаходитися на невеликій відстані від ресурсних джерел або ринків збуту, щоб отримати найбільший прибуток. Недостатньо також провести ґрунтовний аналіз ринку, щоб збути всю продукцію. Економіка знань встановила свої правила конкурентоспроможності фірм в ринкових умовах. І щоб краще зрозуміти ці правила, необхідно розібратися в ключових відмінностях нової економіки від економіки індустріальної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням економіки знань цікавиться ряд економістів як в світі, так і в рамках України. Серед світових дослідників нової економіки слід зазначити перш за все П. Друкера – автора даного терміну. Окрім того значний внесок зробили Д.Руні, який зосередився на міжнародному законодавстві в галузі, Г. Херн, що спрямував свої дослідження на фактори виробництва в новій економіці та Т. Мандевіль, який

розглядав проблему стійкості підприємств в таких умовах. До помітних українських вчених в цій галузі слід віднести С. Сіденко, яка аналізує перед усім значення гуманітарного капіталу в стратегічній надійності сучасного підприємства, У. Гузар, що досліджує перспективи України в рамках економіки знань, Д. Пушкар, який цікавиться забезпеченням конкурентостійкості компаній в електронному бізнесі.

Основна мета статті. Тож, метою даної статті є ґрунтовне порівняння індустріальної економіки формату ХХ століття з економікою знань, що особливо набула своєї актуальності на початку третього тисячоліття.

Постановка задач (цілей). Серед основних цілей, що стояли перед нами при підготовці матеріалу зазначимо такі:

- зіставлення основних моделей ведення бізнесу а також методів управління ним в рамках обох економічних формацій;
- аналіз основних продуктивних сил та різниці їх впливу в традиційній та новій економіці;
- виокремлення нових джерел конкурентних переваг та порівняння їх із традиційними.

Виклад основного матеріалу. В індустріальній економіці ключовими факторами економічного зростання були капітал, земля та праця. В новій економіці до них додається ще один – інформація, що може бути виражена в даних, інформації як такій, знаннях, та досвіді уособленому в мудрості. Взаємозв'язок між цим чотирма поняттями подано на рис. 1.

Характерною рисою сучасної епохи стала надвелика кількість інформації. В період 1996-2005 рік в Інтернеті було створено більше інформації, ніж створило людство за всю свою попередню історію. Але так само швидко як інформація створюється, вона і застаріває. Це пов'язано передусім з двома причинами: з розвитком науки і техніки, який пришвидшується, значними інвестиціями і з динамічною структурою ринку.

Важливо додати, що інформація як така являє собою теоретичний обсяг даних, проаналізований крізь призму суб'єктивізму. Практичного значення вона набуває коли перетворюється на кінцевий продукт досліджень у вигляді нових технологій (передусім ІТ), інновацій (що являють собою важливу конкурентну перевагу в умовах нової економіки) та впроваджується в освітні системи країни.

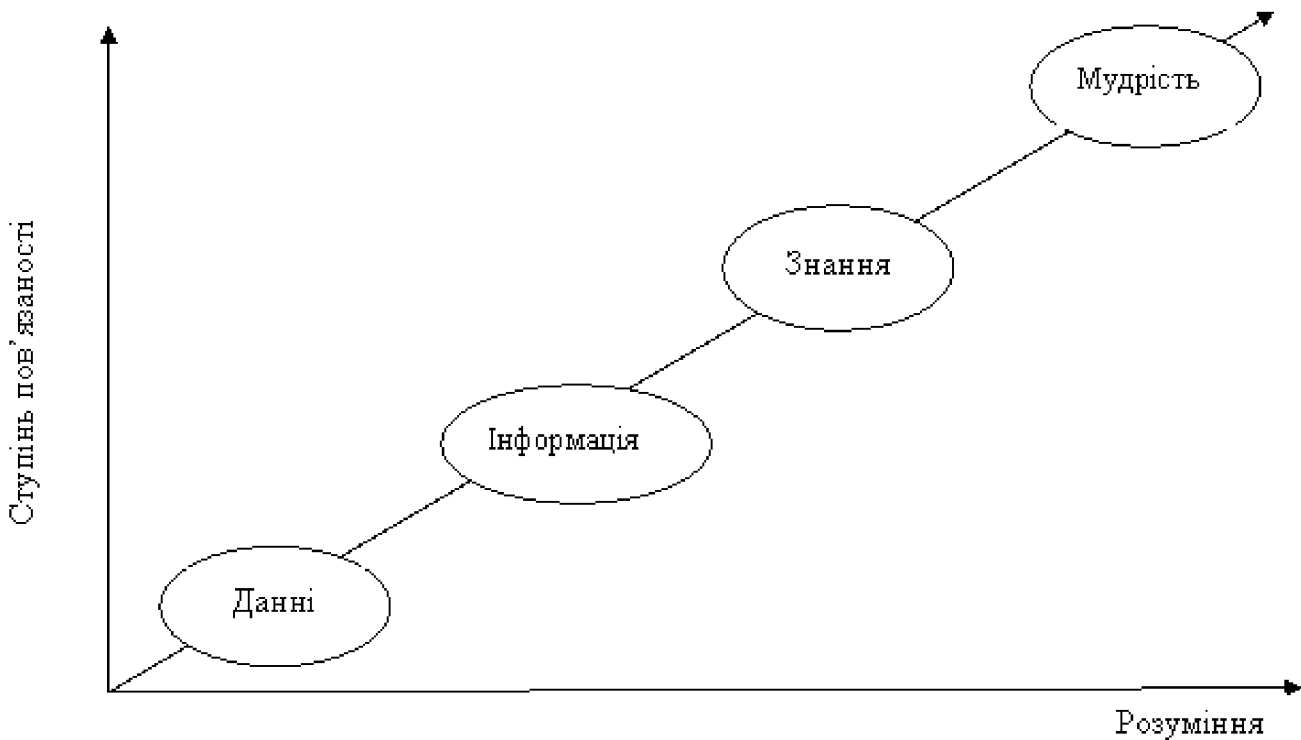

Рис. 1. Взаємозв'язок між даними, інформацією, знаннями та мудрістю [6].

Значну роль в структурі капіталу підприємства відіграє інтелектуальний капітал в особі зокрема найманих робітників. Саме він більшою мірою формує ринкову вартість підприємства, становить його основну цінність, а разом з тим і конкурентну перевагу. умовах нової економіки змінюється саме ставлення до персоналу: він тепер розглядається не як робоча сила, а як носій певних знань та навичок. Це принципова відмінність, адже вона змінює підхід до процесу управління персоналом та до освіти.

Формується нова модель роботи e-work. Вона дозволяє працівникам працювати в зручному для них місці в зручний для них час. За багатьма дослідженнями, така модель праці значно підвищує продуктивність – на 15-30% [1]. Підприємцю вона дає можливість економити на офісних приміщеннях та видатках, пов'язаних з працевлаштуванням (страховки, премії, соціальне забезпечення), адже більшість віддалених працівників працює на засадах фрілансу. Окрім того така праця створює соціальний ефект адже дозволяє працевлаштовувати верстви населення з особливими потребами або молодих матерів.

В умовах нової економіки змінюються вимоги до працівника. Враховуючи те, що знання в даних умовах створюються дуже швидко і також швидко застарівають, то щоб відповідати потребам ринку, працівник повинен постійно

самовдосконалюватися. Звідси виникає об'єктивна необхідність навчання впродовж всього життя, що стало черговою рисою економіки знань. Працівник поставлений в достатньо складну ситуацію: ситуацію, коли він повинен і працювати і вчитися одночасно. Розв'язує цю проблему електронна освіта (e-learning), яка дозволяє особі комбінувати навчання і роботу у більш ефективний спосіб та покращувати свої знання без відриву від виробництва.

Важливо додати, що працівники з їх знаннями і навичками стають значущим елементом інтелектуального капіталу підприємства, а видатки підприємства на курси та тренінги для персоналу розцінюються як напрям інвестування. Особливість цієї частини інтелектуального капіталу полягає в тому, що він не може бути проданим разом з продажем всього підприємства. Він також не належить власникові підприємства як такий, хоча той з нього користується.

У макроекономічному вимірі зазначимо наступну особливість сучасного капіталу. Якщо дві країни в довгостроковому періоді мають однаковий потенціал до зростання доходу, то країна за меншим поточним доходом повинна зростати швидше. Такі країни, як правило, мають менші капітальні запаси (менше обладнання, фабрик, доріг). Так як капіталу відносно недостатньо, ступінь окупності нових інвестицій буде вищим, що призводить до швидшого економічного зростання. Бідні країни також мають перевагу в тому, що можуть позичати нові технології і вже перевірені засади управління від багатших країн, при цьому вони не будуть витратити на дослідження та розвиток.

Враховуючи глобальну модель ведення бізнесу, яка є детермінантою нової економіки, гостро постає питання розповсюдження цієї інформації. Цьому сприятиме сучасна та відповідна інформаційна інфраструктура. Інформаційно-комунікаційні технології (ІСТ), включаючи телефон телебачення та радіо, являють собою наразі надважливу інфраструктуру глобальних економік, заснованих на знаннях, подібно до залізних та асфальтових доріг в еру індустріалізації. На підтвердження цієї тези в таблиці 1 подані данні щодо динаміки телекомунікаційного сектору в Україні.

Таблиця 1

Динаміка телекомунікаційного сектору в Україні

Сектор	2000	2009
ДОСТУП		

Стаціонарна телефонія (на 100 чол.)	21,2	26,4
Міжнародний голосовий зв'язок (хв./чол.)	13	57
Кількість підключень до мобільної телефонія (на 100 чол.)	1,7	104,9
Населення покрите мобільною телефонією (%)	75	96
Інтернет-користувачі (на 100 чол.)	0,7	11,9
Персональні комп'ютери (на 100 чол.)	1,8	4,5
Домогосподарства з телебаченням (%)	97	97
Інвестиції в телеком (% від доходу)	23,1	31,4

Джерело: www.worldbank.org

З усього вище викладеного можна зробити висновок про перерозподіл інвестиційних потоків на підприємстві. Якщо раніше основна маса коштів вкладалася в розвиток матеріально-технічної бази, а також у виробничу нерухомість, землю та інші матеріальні активи, то тепер підприємства воліють радше інвестувати в нематеріальні активи, дослідження, технології. Адже, саме останні формують конкурентні переваги сучасного підприємства, що оперує в умовах економіки знань та створюють значну частину його ринкової вартості. На рис. 2 подано динаміку інвестицій в сектор R&D в Україні. Починаючи з 2003 року помітно значне зростання капітальних вкладень в дану область. А рис. 3 зображено видатки різних економічних суб'єктів на сектор R&D в Україні. Помітно, що доля бізнесу в загальній структурі інвестицій перевищує 50%. Така ситуація характерна для більшості країн світу. Проте незвично малим є уділ вищих навчальних закладів, який із 6,8% в 1997 р. впав до 5,2% в 2005р. Для порівняння в США цей показник становив в 2005 р. більше 14%, а у Великобританії аж 26,1%.

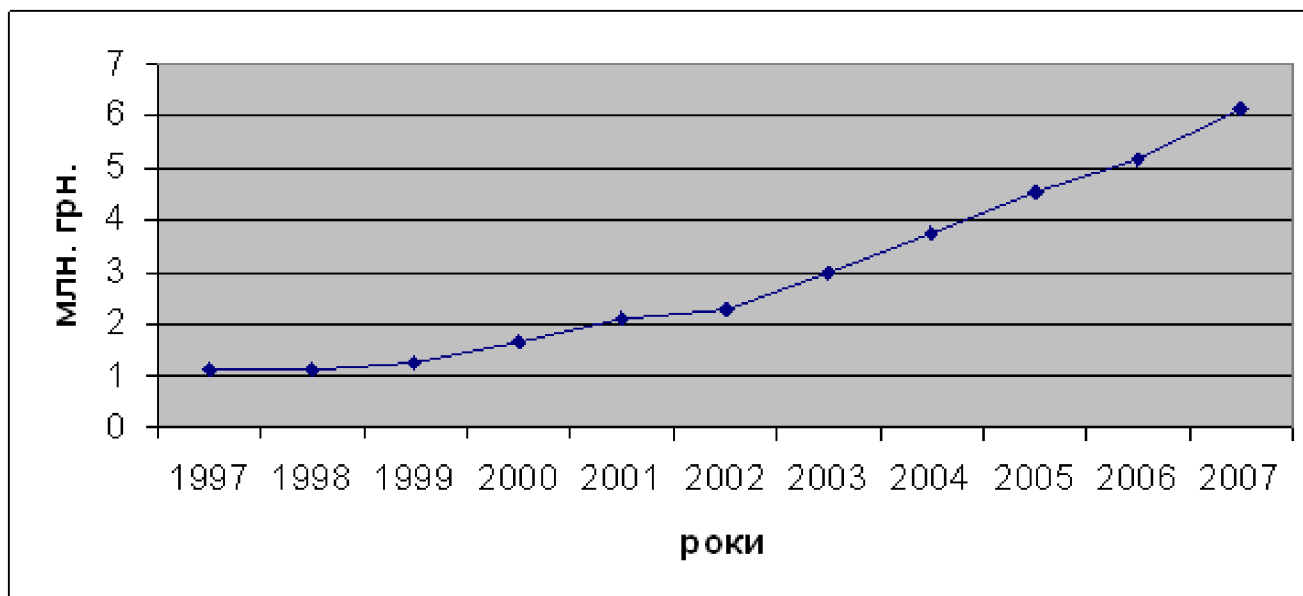

Рис. 2. Динаміка інвестицій в сектор R&D в Україні (млн.грн.) [8].

Варто відмітити, що видатки різних країн дуже різняться. В таблиці 2 подано інвестиції деяких країн світу в сектор R&D приведені до єдиної валюти (долл. США) за курсом 2009 року.

Важливою детермінантою інноваційної діяльності країни є не стільки абсолютний показник інвестицій у сектор R&D, скільки доля цього показника по відношенню до ВВП країни. Так, Україна інвестує близько 1% свого валового внутрішнього продукту на дослідження та розвиток щорічно. Для порівняння, Фінляндія вкладає 3-3,5% від ВВП, Франція – близько 2%, Японія – 3%, США – 2,5%.

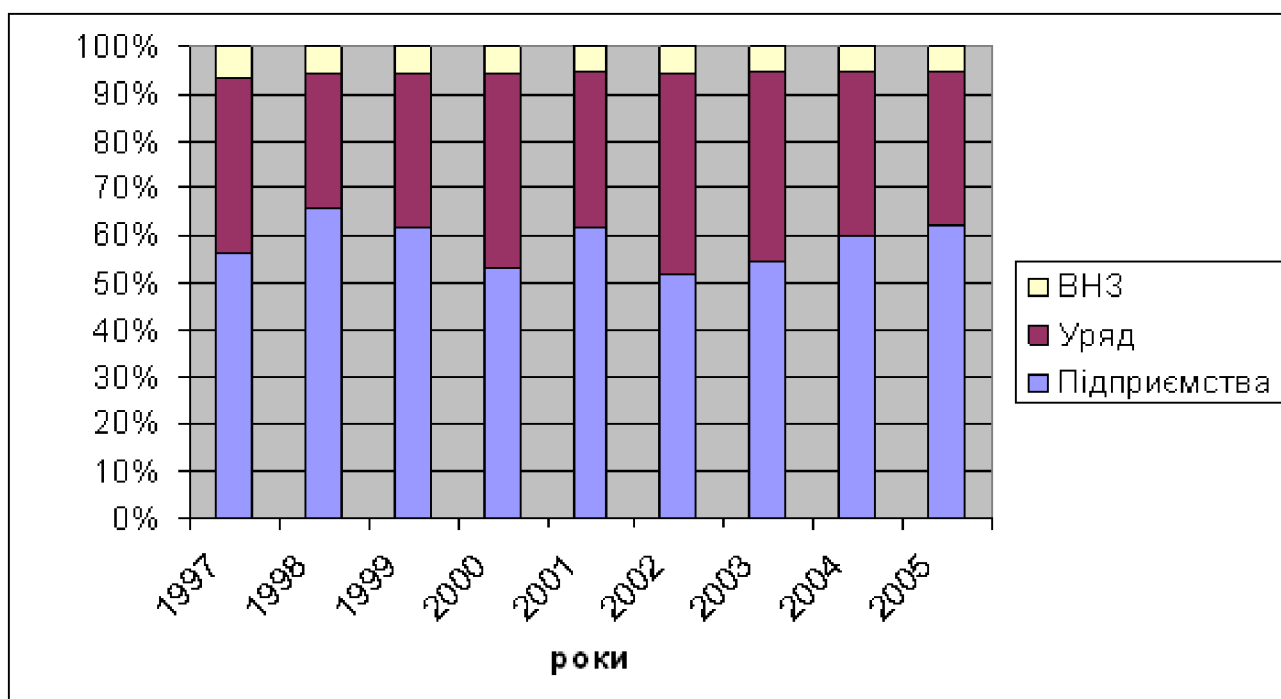

Рис. 3. Видатки на R&D сектор різних суб'єктів економіки (%) [8].

Інвестиції обраних країн світу в сектор R&D (тис. долл. США)

Рік	Великобританія	Німеччина	Польща	США	Україна	Фінляндія	Японія
2000	29 135	63 780	1 513	267 767	197	5 572	157 636
2001	30 069	65 523	1 532	278 230	252	5 820	160 091
2002	31 617	67 238	1 426	277 055	272	6 086	160 181
2003	32 722	68 719	1 438	289 722	358	6 306	161 539
2004	33 539	69 258	1 626	301 016	450	6 619	162 562
2005	35 789	70 231	1 759	324 464	548	6 897	171 728
2006	38 155	73 371	1 859	343 748		7 259	177 917
2007						7 579	

Джерело: www.unesco.org

Окрім інноваційності як важливого джерела конкурентних переваг до таких можна додати ще гнучкість та швидкість оперування на ринку.

В умовах нової економіки звичайна організація перетворюється в «організацію що навчається». Окрім виключної важливості персоналу, така організація характеризується еластичною структурою, що дозволяє працювати їй більш ефективно в ринкових умовах, що швидко змінюються. Еластична структура організації в даному випадку означає відсутність чіткої субординації між підрозділами та персоналом. Така гнучкість дає змогу оминати елементи системи, що виявилися непрацездатними, і підвищити тим самим надійність системи, а також локалізувати негативні впливи середовища. Відсутність чіткої ієрархії в посадах дозволяє досягти вищої ефективності на місцях. За основу береться теза про те, що жодна людина не може мати абсолютну компетентність в усіх питаннях, з якими стикається робоча група. На цій zasadі, неможлива обрати єдиного лідера на всі часи. Таким чином, керуючу посаду може займати будь який член організації, за умови якщо доведе свої здібності в тому чи іншому завданні.

Гнучка модель організації змінює підхід до поняття ринкових змін. Якщо раніше вони розцінювалися як потенційні загрози, то тепер у матриці SWOT-аналізу їх ставлять до групи можливостей. Ієрархічна організація будує ряд бар'єрів щодо впровадження цих змін. Серед таких перешкод можна зазначити опір інноваціям, більш складне і тривале їх впровадження, відсутність спонукання до творчого мислення у персоналу, тощо. Еластична організація

навпаки широко використовує зазначені риси в своїй щоденній діяльності. Як наслідок, розцінюється, що ринкові зміни призводять до підвищення стійкості фірми, покращення ефективності коштів, ефективнішого використання грошей та ресурсів, технічного прогресу, покращення обслуговування клієнтів, швидкої реакції на потреби суспільства.

Разюче змінюються також і підходи до управління. Широко використовуються віртуальні методи управління: через Інтернет, системи відеоконференцій, мобільний зв'язок. Це пов'язано з двома основними причинами: значний рівень віртуалізації сучасних підприємств та збільшення кількості віддалених працівників. Автор притримується думки, що з часом кожне підприємство повинно віртуалізуватися або припинити своє існування.

Важливою рисою нової економіки є динамічна ринкова структура. Сучасне підприємство може функціонувати виключно в рамках компетентного та еластичного ринку праці. Динамічне підприємство в умовах нової економіки повинно уміти знаходити за відносно короткий строк джерела доставки знань, здатностей та умінь, які б робили можливою впровадження стратегії розвитку підприємства.

Однак, змінюється не тільки структура ринку, а й його розмір. Більшість підприємств нової економіки оперують на міжнародному ринку. Більше того, увесь світ починає розглядатися як єдиний ринок – глобальний, з єдиним конкурентним середовищем, єдиними вимогами до товарів та спільною динамікою розвитку. Маючи свою сторінку в Інтернеті, підприємству на складає проблем знайти клієнтів або партнерів в будь-якому куточку світу, розповсюдити інформацію про себе і свою діяльність, отримати доступ до ринків збуту та сировини.

Мають місце також зміни в товарній кон'юктурі. У ВВП все більшої частки країн превалює доля послуг над товарами. Пов'язане це с багатьма речами. По-перше, в новій економіці важливої ролі відіграють комунікації між суб'єктами. Надання комунікаційних послуг (Інтернет, мобільний зв'язок, стаціонарна телефонія) важать уже значно більше в структурі господарства країни. Населення ширше користується цими засобами і, незважаючи на постійно падаючу вартість таких послуг, витрачає більше. По-друге, значно поширюються освітні послуги. Окрім звиклого навчання, популярністю користуються тренінги, курси, семінари, адже робоча сила намагається підвищити у такий спосіб свою конкурентоспроможність на динамічному ринку

праці. По-третє, для розвитку економіки в сучасних умовах вагомими стають знання. Тож послуги пов'язані з дослідженнями ринку, розвитком технологій або отриманням та обробкою інформації все більше актуалізуються. По-четверте, бізнес глобалізується і незважаючи на те, що переважна доля ділових контактів відбувається віддалено, деякі бізнес-процеси вимагають особистої присутності контрагентів. Це стосується, передусім, підписання дорогих угод, адже через неврегульованість даного аспекту законодавчо (мається на увазі зокрема закон «Про цифровий підпис», який відсутній в законодавстві більшості країн світу) примушує бізнесменів подорожувати. Як наслідок збільшується доля міжнародного туризму. Окрім того, нова економіка призводить до підвищення добробуту населення, в наслідок чого воно починає більше подорожувати у відпустках, в тому числі і за кордон. По-п'яте, зростає доля банківських послуг. Населення все більше бере кредитів, кладе депозитів і здійснює платежів через банки. В рамках нової економіки слід окремо відмітити розвиток електронних платежів. В Україні вже зараз можна відмітити стрімку динаміку розвитку в цьому секторі (рис.4)

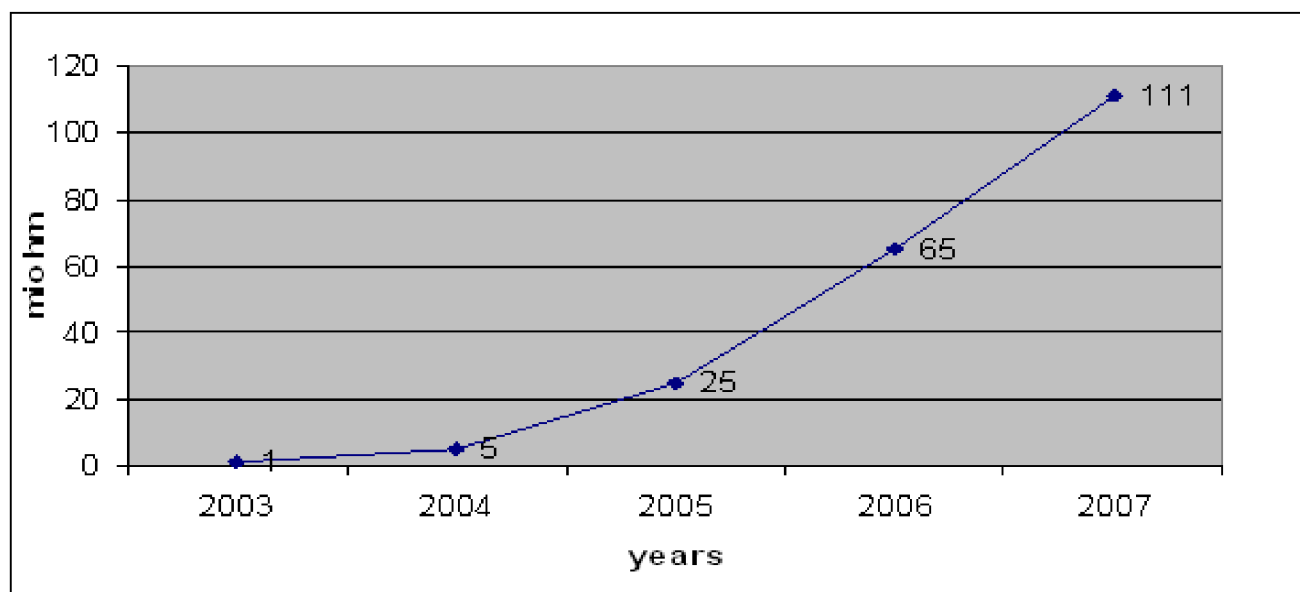

Рис. 4. Динаміка електронних платежів в Україні [5].

Зв'язок банківського сектору з економікою знань полягає ще й в тому, що банки будучи класичними господарськими одиницями, створюють нові знання про ринкову динаміку, а на їх основі створюють новий продукт, конкурентний в умовах, що змінилися. Щоб продати більше продукту, банківські структури повинні виробити більше знань про нові ринки. Поширюється таке поняття як інвестиційна банківська діяльність. На підтвердження цієї тези наведемо наступні

дані: в 2007 році всі банки світу інвестували сумарно близько 84,3 млрд. долл. США, що в 2 рази більше за аналогічний показник 2003 року.

Тож, підсумовуючи все вище викладене, відмітимо, що нова економіка досить сильно вплинула на модель господарювання. Серед ключових відмінностей виділимо зокрема появу інформації як вагомої продуктивної сили, а також зростаючу роль знань та досвіду в матеріальному та нематеріальному виробництві.

Через високу інтенсивність появи нової інформації та знань ринок стає більш динамічним. Це стосується як товарних ринків (нові продукти і послуги з'являються частіше), так і ринку праці. Зміни на ринку праці, в свою чергу, стали передумовою появи нової моделі роботи – так званої e-work і нової моделі навчання - e-learning. Окрім того, актуалізується концепція «навчання впродовж життя».

Змінюється також організаційна структура: із суворо ієрархічної вона перетворюється на еластичну, що дозволяє їй швидше пристосовуватися до динаміки навколишнього бізнес-середовища.

На макрорівні в структурі ВВП країн переважає доля послуг, а в структурі інвестицій фінансові потоки спрямовуються більше в дослідження та розвиток ніж в матеріальні активи.

Ще однією рисою нової економіки є скорочення життєвого циклу продукту. Йдеться передусім про програмний та інноваційний продукт, а також про особливий продукт «інформація».

Висновки. Узагальнену порівняльну характеристику індустріальної та нової економік подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика індустріальної та нової економіки

Показник	Індустріальна економіка	Нова економіка
Ключові продуктивні сили	Капітал, земля, праця	Інформація, знання, досвід
Основа розвитку	Паливно-енергетичний комплекс, промисловість важка	високі технології, інновації, освіта та наука
Ринкова структура	Стабільна	Динамічна
Домінуюча конкурентна модель	Національна та регіональна	Глобальна
Структура організацій	Чітка ієрархія	Еластична, мережева
Домінуючий напрямок інвестицій	В матеріальні засоби	В сектор R&D, нові знання, інтелектуальний капітал

Оцінка змін	Як потенційні загрози	Як потенційні можливості
Джерело конкурентних переваг	Стабільність, матеріальні засоби виробництва	Інновації, гнучкість, швидкість дій на ринку
Життєвий цикл товарів	0,5-3 роки	Вимірюється місяцями
Співвідношення між товарами та послугами в структурі виробництва та торгівлі	Домінування матеріальних товарів	Домінування послуг
Освітня система	В молодому віці	Впродовж життя
Форми освіти	Очна, заочна	Очна, заочна, дистанційне навчання в формі електронного та мобільного навчання
Форми працевлаштування	Постійне, тимчасове	Постійне, тимчасове, дистанційне працевлаштування в формі електронного та мобільного працевлаштування

Список літератури

1. Гузар У.Є. Економіка знань та її перспективи для України//Регіональна економіка. - 2009, №1, с. 27-35.
2. Стратеги управління розвитком електронного бізнесу і інформаційними ресурсами підприємства (моделі, стратегії, механізми). Научне видання/ А.І.Пушкар, Е.Н. Грабовський, Е.В. Пономаренко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – 480 с.
3. Стратеги успіху в Інтернет-економіці/ А.Хартман, Дж. Сифони. – М.: Лори, 2001. – 276 с.
4. Mikolajczyk Z. Wspolczesne tendencje zmian w uradycujnym podejsciu do organizacja pracy// Prace naukowe akademii ekonomicznej we Wroclawiu. - #1092, 2005, s.630.
5. Звіт Genius Ukraine «Електронна комерція в Україні».
6. Матеріали конференції «Tożsamość i wizerunek marketingu w Polsce. Stan obecny i kierunki zmian strategii marketingowych», Краків, 10-12.05.2009 р.
7. www.internetworldstats.com/stats.htm
8. www.unesco.org
